

Peshku tuman Axborot-kutubxona markazi

Axborot-bibliografiya xizmati

“Imom Al- Buxoriy muhaddislar sardori”

Imom Al- Buxoriy tavalludining 1215 yilligiga

Kitobxonga esdalik

Peshku-2025

***“Buyuk alloma va adiblarimiz, aziz
avliyolarimizning bebaho merosi, yengilmas
sarkarda va arboblارimizning jasoratini yoshlar
ongiga singdirish, ularda milliy g‘urur va iftixor
tuyg‘ularini kuchaytirishga alohida e‘tibor
qaratishimiz kerak”.***

Shavkat MIRZIYOYEV

IMOM AL-BUXORIY

(810—870)

IMOM BUXORIY – MUHADDISLAR SARDORI

Imom Buxoriy 810-yilning 20-iyulida Buxoroda tavallud topgan. Ismi – Muhammad, kunyasi – Abu Abdulloh bo‘lgan. Buxoroda tug‘ilgani uchun unga Buxoriy nisbasi berilgan. Hadis ilmi rivojiga qo‘shgan beqiyos hissasi sababli islom olami va muhaddislar orasida “Amirul u‘miniyna fil hadis” (Hadis ilmida mo‘minlarning amiri), “Al-Imomul miqdom” (Jasur imom), “Imomul muhaddisiyn” (Muhaddislarning imomi), “Sayyidul fuqaho” (Faqihlar sayyidi), “Imomud dunyo” (“Dunyoning imomi” – dunyodagi barcha musulmonlarning imomi), “Shayxul islom” (“Islomning shayxi” – musulmonlarning ustoz) kabi yuksak unvonlar bilan tilga olinadi. Imom Buxoriyning otasi Ismoil ibn Ibrohim ham o‘z davrida Buxoroning taqvodor, hadis ilmida shuhrat qozongan kishilaridan bo‘lib, Payg‘ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi vasallamning hadislarini to‘plash baxtiga muyassar bo‘lgan. Shu maqsadda bir qancha o‘lkalarga safar qilgan. Muhammad hali go‘dakligidayoq otasi vafot etgan. Onasi soliha, fozila va ma‘rifatli ayol bo‘lgan. Imom Buxoriy volidasi tarbiyasida o‘tib-ulg‘aygan. Bir kuni o‘g‘lining ko‘ziga shikast yetib, ko‘rmaydigan bo‘lib qoladi. Onasining Alloh taologa tinmay qilgan iltijo va duolari sabab Muhammadning ko‘zlari yana ko‘ra boshlaydi. Shu bois manbalarda onasining ismi zikr qilinmasdan, tarix zarvaraqlariga “Duosi mustajob ayol” nomi bilan muhrlangan.

Ushbu kitobxonga esdalik keng kitobxonlar ommasiga mo‘ljallangan.

YOSHLIGI

Imom Buxoriy bolalik vaqtidayoq, hadis yodlashga ishtiyoqi baland bo‘lgan. U ilm olish yo‘lida tinmay harakat qilar edi. Albatta, bu Imom Buxoriyga berilgan ilohiy ilhom edi. Farzandiga berilgan ushbu ilohiy ne‘matni onasi o‘z vaqtida anglab yetib, uni Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallamning muborak hadislarini o‘rganishga yo‘naltiradi.

KUCHLI XOTIRA SOHIBI

Imom Buxoriyga Alloh taolo tomonidan o'tkir zakovat va kuchli yod olish qobiliyati ato etilgan bo'lib, bu uning kichiklik chog'idanoq ko'zga tashlana boshlagan edi. O'n bir yoshli bola bo'la turib ustoz Doxiliyning xatolarini tuzatishi bunga yorqin misoldir. Imom Buxoriyning yozganlarini oqqa ko'chiruvchi Muhammad ibn Abu Hotim aytadi: "Men Buxoriydan o'z qulog'im bilan "Alloh menga hadislarni yodlash ilhomini ato etgan edi", deganini eshitdim va undan: "O'shanda necha yoshda edingiz?" deb so'radim. Ustoz: "O'n yoshda yoki undan ham kichik edim. So'ngra maktabni bitirib, ustoz Doxiliy va boshqalardan hadis bo'yicha saboq ola boshladim. Bir kuni ustoz dars payti: "Sufyon Abu Zubayrdan hadis rivoyat qilgan, u esa Ibrohimdan", dedilar. Shunda men: "Abu Zubayr Ibrohimdan rivoyat qilmagan", degan edim, ustoz menga tanbeh berdilar. Men ustozga: "Qo'lingizda bo'lsa, asl manbaga bir qarang", dedim. Ustoz ichkari xonaga kirib, qaytib chiqqach: "Ey bola, unda to'g'risi qanday bo'ladi?" deb so'radilar. Men: "Zubayr ibn Adiy Ibrohimdan hadis rivoyat qilgan", dedim. Shunda ustoz qalamni olib yozganlarini tuzatib qo'yдилar-da, menga qarab: "Sen haq ekansan", dedilar. Shunda kimdir undan: "O'sha vaqtda necha yoshda edingiz?" deb so'radi. "Yoshim o'n birda edi", deb javob qilgandilar". Salim ibn Mujohid aytadi: "Muhammad ibn Salom Poykandiy huzurida edim. U menga: "Sal avvalroq kelganingda yetmish ming hadisni yod biladigan bolakayni ko'rarding", dedi. Men ortidan izlab borib, uni topdim va: "Yetmish ming hadisni yoddan bila-man, degan senmisan?" deb so'radim. "Ha, undan ham ko'p. Men sahoba va tobeinlardan hadis keltiradigan bo'lsam, aksarining tug'ilgan joylari, vafotlari va maskanlarini ham bilaman", deb javob berdi u".

ILMIY FAOLIYATI

Imom Buxoriy dastlabki ta'limni o'z Vatani Buxoroda boshlagan. Birinchi ustoz ota-onasi bo'lgan. Onasi yoshligidan unga o'qish-yozishni o'rgatib, Imom Molikning "Muvatto" (Hadislar to'plami) kitobidagi hadislarni yodlatgan. Imom Buxoriy butun hayotini Payg'ambarimizsollallohu alayhi vasallamning muborak hadislarini to'plashga bag'ishlagan. 9-10 yoshlaridayoqzamonasining ulug'

olimlaridan hadis tinglashni boshlagan. O'zining xotirlashicha, ilm safarigachiqishdan oldin Buxorodagi hadis sohasidagi yetuk olimlar – Muhammad ibn Abdulloh ibn Ja'far ibn Yaman Ju'fiy va Muhammad ibn Salom Poykandiy kabi muhaddislardan ta'lim olib, ulardagi ilmni to'liq o'zlashtirgan. Ibn Muborak va Vaki'ning kitoblarini yod olgan. Atrofdagi hadis ilmidan dars bera oladigan olim qolmaganidan keyin o'n olti yoshida, onasi va akasi Ahmad hamrohligida Makka shahriga ham ilm talabida, ham haj ziyorati maqsadida yo'l oladi.

Onasi va akasi bilan haj ibodatini ado etadi. Haj mavsumi nihoyasiga yetgach, akasi va onasi Vatanga qaytadi. Muhammad esa ilm olish niyatida Makkayi mukarramada yashab qoladi.

Imom Buxoriy butun hayotini hadis ilmini mukammal darajada o'rganish va jamlashga bag'ishladi. Qayerda bo'lmasin, hamisha bu sharafli vazifani tark qilmadi. Asarlarini, asarlar uchun jamlangan barcha ma'lumotlarni o'z qo'li bilan yozar, bunday mas'uliyatli ishlarni hech kimga ishonmas edi. Aksariyat asarlarini tunda qog'ozga tushirardi. Hayoti davomida ilm olish maqsadida qariyb barcha islom mamlakatlariga, ba'zi birlariga esa bir necha bor safar qildi. U yerdagi olimu ulamolarning ilmlaridan bahramand bo'ldi. Abu Abdulloh Hokimning yozishicha, Buxoriy faqat ilm talabida ko'plab mamlakatlarga safar qilgan va u joylarda uzoq muddat yashab, ustozlaridan saboq olgan. Jumladan: "Men Imom Buxoriy saboq olgan ustozlarning faqat eng taniqlilaridan bir qisminigina keltirdim. Bu bilan uning hadis to'plamidagi roviylarining naqadar oliy darajada ekanini ko'rsatishni maqsad qildim", degan. Allomaning ilmiy maqsadda bosib o'tgan bir martalik yo'li 13 900 kilometrni tashkil qiladi.

USTOZLARI

Imom Buxoriy ilm olish uchun umrining kata qismini safarda o'tkazgan va ko'plab ustozlardan ta'lim olgan. Bu haqda Muhammad ibn Abu Hotim Varroq: "Imom Buxoriy vafotidan sal oldin: "Men bir ming sakson kishidan hadis yozib oldim, hammasi hadis sohibidir", deganlarini eshitganman", deydi. Muhaddis bir kishidan bittagina hadis rivoyat qilgan bo'lsa ham, o'sha shaxs unga ustoz, muhaddislar ta'biri bilan aytiladigan bo'lsa, shayx hisoblanadi. "Tarixi Bag'dod" kitobida zikr qilinishicha, Buxoriy: "Men mingdan ko'p shayxdan hadis yozib olganman", deb ta'kidlagan. Buxorodagi ustozlari – Muhammad ibn Salom Poykandiy, Muhammad ibn Yusuf Buxoriy, Abdulloh ibn Muhammad Musnadiy, Hõrun ibn Ash'as Buxoriy va boshqalar.

SHOGIRDLARI

Imom Buxoriy yoshlik chog'idayoq shogirdlarining sanog'i yo'q edi. Yoshligida Basra aholisining olimlari uning ortidan ergashib yurardi. Hatto yo'lda to'xtatib olib hadis so'rashardi. Manbalarda keltirilishicha; olimning shoh asari bo'lmish "Al-Jomi' as-sahih" (Ishonchli hadislar to'plami)dan uning bevosita rahbarligida to'qson ming kishi ta'lim olgan. Ular safida mashhur muhaddislar – Muslim ibn Hajjoj, Imom Termiziy, Imom Nasoiy, Ibn Xuzayma, Imom Abu Dovud, Muhammad ibn Yusuf Firabriy, Ibrohim ibn Ma'qal Nasafiy kabi ko'plab ulug' olimlar bor edi. Ilm majlislarida minglab odam jamlanar edi. Ularning ko'pi ko'zga ko'ringan mashhur olimlar bo'lsa, Imom Buxoriy hali mo'ylovi chiqmagan yosh bola edi. Imom Buxoriyning shogirdlari islom olamida tanilgan olimlar edi. Ular ko'plab qimmatli asarlari bilan hadis ilmining rivojiga salmoqli hissa qo'shgan. Imom Buxoriyning shogirdlari eng ishonchli muhaddislar darajasiga yetgan. Jumladan, olti ishonchli hadis to'plamining mualliflari orasidan Imom Muslim, Imom Termiziy, Imom Nasoiy va Imom Abu Dovud kabi buyuk muhaddislar undan tahsil olib, hadis rivoyat qilgan. Imom Buxoriyning darslarida yigirma ming talaba hadis tinglash uchun jamlanar edi.

ILMIY-MA'NAVIY MEROSI

Imom Buxoriy butun umrini Payg'ambarimiz alayhissalom hadislarini to'plash, bir tizimga solish, ularni sahih (to'g'ri, ishonchli) va g'ayri sahih (xato yoki zait)ga ajratishga bag'ishlagan. Hadis rivoyat qiluvchilarning hayoti, yashash joylari, tavallud va vafot etgan sanalari, o'zaro muloqotlarini jiddiy o'rgangan. Buyuk muhaddis olti yuz mingga yaqin hadis to'plab, shundan yuz ming "sahih" va ikki yuz ming "g'ayri sahih" hadisni yoddan bilgan. U o'zining bunday noyob qobiliyati va kuchli xotirasi bilan o'z davridagi muhaddislarni hayratga solgan. Imom Buxoriy yoshlik davridanoq kitob yoza boshlagan. Manbalarda qayd etilishicha, u ilmiy faoliyati mobaynida yigirma to'rtta asar yozgan. Allomaning bebaho ilmiy merosi zamonasining diniy va ijtimoiy fanlarini to'la-to'kis qamrab olgan. Imom Qastaloniy bunday degan: "Imom Buxoriy asarlari quyosh yetgan joygacha yetib bordi. Dunyoning hamma yerini egalladi. Uning fazlini hech kim inkor qilolmaydi. Asarlarining eng ulug'I "Al-Jomi' as-sahih"dir". Ammo asar Sahihul Buxoriy" nomi bilan mashhur bo'lgan. Bunday shuhrat topishiga sabab asarda Qur'oni karim tafsiri, fiqh (islom huquqshunosligi) va boshqa diniy ilmlar borasida sahih hadislar eltirilganidir.

Buyuk muhaddis bobomizning boy ilmiy merosida alohida o'rin tutgan "Sahihu Buxoriy" asari asrlar davomida dolzarbligini yo'qotmadi. Aksincha, yuksak e'tirof etilib, shu kunga qadarmuhim asarlardan biri sifatida alohida

qadrlanib kelmoqda. Mazkur asar islom olamida Qur'oni karimdan keyingi eng mo'tabar manba sifatida e'tirof etiladi. Muallifning bu kitobni yozishiga ko'rgan tushi asosiy turtki bo'lgan. Bu haqda Imom Buxoriy: "Tushimda Payg'ambar sollallohu alayhi vasallamni ko'rdim. Men u zotning huzurlarida turib, qo'limdagi yelpig'ich bilan Payg'ambarimizni yelpib turgan ekanman. Bu tushning ta'birini ba'zi ta'birchilardan so'raganimda, ular: "Sen Payg'ambar sollallohu alayhi vasallamni yolg'ondan himoya qilar ekansan", dedilar. Bu tush meni ushbu asarni yozishga undadi", deb aytgan. Imom Buxoriy o'z asari haqida: "Men ushbu kitobni olti yuz ming hadis ichidan ajratib olib, o'n olti yilda yozib tugatdim va uni o'zim bilan Alloh o'rtasida va serqirra hujjat qilib qo'ydim", degan.

HADISLARDAN NAMUNALAR:

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Amallar faqat niyatlarga ko'radir. Har kimga niyat qilganigina bo'ladi", dedilar.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: "Hayo imondandir", deganlar.

Nabiy sollallohu alayhi vasallam: "Kim otaonasiga yaxshilik qilsa, unga Tubo (jannat) bo'lsin,

Alloh azza va jalla uning umrini ziyoda qilsin", deganlar.

Nabiy sollallohu alayhi vasallam: "Munofiqning alomati uchta: gapirsa, yolg'on so'zlaydi; va'da

bersa, xilof qiladi; omonat berilsa, xiyonat qiladi”, deganlar.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Kishi o‘zi yaxshi ko‘rgan narsani birodariga ham ravo

ko‘rmagunicha komil mo‘min bo‘la olmaydi”, deganlar. Nabiy sollallohu alayhi vasallam: “Har bir yaxshilik sadaqadir”, deganlar.

Nabiy sollallohu alayhi vasallam: “Bir-biringizga hadya bering, o‘rtangizda muhabbat paydo bo‘ladi”, deganlar.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Hech kimga sabrdan yaxshiroq va ulkanroq ne‘mat berilmagan”, deganlar.

Payg‘ambarimiz sollallohu alayhi vasallam: “Chaqimchi jannatga kirmaydi”, deganlar.

Rasululloh sollallohu alayhi vasallam: “Musulmonning musulmon ustidagi haqqi beshtadir:

1. Salomiga alik olish.
2. Kasal bo‘lsa, borib ko‘rish.
3. Janozasiga ergashish.
4. (Taom yoki boshqa biror narsaga) chaqirganda javob qilish.
5. Aksa urganda javob qaytarish”, deganlar.

XULOSA O'RNIDA

Buyuk muhaddis yozgan asarlari bilan hadis ilmi rivojiga katta hissa qo'shdi. Vatandoshimiz Imom Buxoriy nomi va ilmiy merosi qancha qadrlansa, shuncha oz. Yuqorida alloma haqida keltirilgan ma'lumotlar dengizdan bir tomchidir. Allomaning odob-axloqi va go'zal fazilatlari uning hayoti va faoliyatida to'liq namoyon bo'lgan. Biz uchun ahamiyat kasb etadigan yana bir tomoni uning ilm-u ma'rifat yo'lida qanchadan qancha qiyinchilik va mashaqqatlarni sabr-toqat bilan yengganidir. Ilm yo'lida haqiqiy fidoyilik va jasorat namoyon qilgani barcha musulmonlar uchun, ayniqsa, yoshlarimiz uchun g'oyatda ibratlidir. Alloma umri davomida ilm yo'lida uzoq yillar olib borgan tinimsiz sa'y-harakatlari va izlanishlari natijasida hadis, tafsir, fiqh va boshqa fanlar rivojiga katta hissa qo'shdi. Imom Buxoriy qirq yil davomida ilm o'rganish uchun o'zga yurtlarda hayot kechirgan. Mislsiz mashaqqat chekib, har bir hadisni asarga kiritishdan oldin g'usl qilib, ikki rakat namoz o'qib, taqvo va zuhd ila o'n olti yil davomida "Sahihul Buxoriy" asarini tartibga keltirgan. Asarning qadr-qiymati yuksakligining asl siri ham, hech shubhasiz, shu xolis mehnatda bo'lgan. Vatanimizda bu ulug' zot xotirasi va ilmiy merosi doimiy hurmat va e'tiborda. Imom Buxoriy maqbarasi musulmon dunyosining tabarruk qadamjolaridan biri hisoblanadi. 2017-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan Vazirlar Mahkamasi huzurida Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi tashkil etildi. Hadis ilmining sultoni – Imom Buxoriyning hayoti va ilmiy-ma'naviy merosini o'rganar

ekanmiz, uning dunyoqarashi, ichki olami g'oyatda ibratli va serqirra jihatlari bilan xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz uchun katta ahamiyat kasb etishiga amin bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Imom al-Buxoriy“, O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi. (B-harfi). Toshkent: „O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi“ Davlat ilmiy nashriyoti, 2000–2006-yillar.
2. Moziydan taralgan ziyo. Imom al-Buxoriy, Toshkent, 1998.
3. Uvatov U. Imom al-Buxoriy, Toshkent, 1998.
4. Madaminov S. Imom Buxoriy ta'rif, Toshkent, 1996.
5. Imom al-Buxoriy — muhaddislar sultoni, [nashrga tayyorlovchilar Usmonhoji Temurxon o'g'li, Baxtiyor Nabixon ugli], Toshkent, 1998.
6. Dushan Fayziy Zarafshoniy. Imom al-Buxoriy, Toshkent, 1998.
7. Ma'naviyat yulduzlari, [2-nashri], Toshkent.
8. O.Yusupov va boshqalar. Imom Buxoriy ta'rif. – T.: G'ofur G'ulom, 2019.
9. B.Amonov, N.Qobilov. Imom Buxoriy izidan. – T.: Mumtoz so'z, 2019.
10. Nabil Abdulqosim. Alfu ma'lumatin an Imami-l-Buxariy (Imom Buxoriy haqida mingta ma'lumot). – Misr, Qohira: Maktabatul mashariq.
11. Braun, J. A. C. (2009). Al-Buxoriy va Muslimning kanonizatsiyasi: sunniy hadis kanonining shakllanishi va vazifasi.
12. Esposito, J. L. (2003). Oksford Islom lug'ati. Oksford universiteti matbuoti.
13. Siddiqiy, M. Z. (1981). Sahihi Buxoriy: Hadis ilmining ilk yillari. Islomiy kitoblar fondi.
14. Ulmasjonovich K. S. Insonlar o'zaro munosabatlarining tasavvufiy va falsafiy asoslari. – 2021 yil.
15. Samatov X. U. O'ZBEKISTON IJTIMOY-IQTISODIY TIZIMLARINING PARADIGMASI MOHIYATI // Zamonaviy manzaralar paradigmasi va modernizatsiya shartlari.
16. Naqshband.uz sayti. Yuqoridagi adabiyotlar ham internet manbalaridan foydalanildi.